

ZADOVŠTINA^v

Velký kníže Dmitrej Ivanovič z Moskvy,
serpuchovský kníže Vladimír Andrejič
a s nimi vojvodů znamenité množství
byli na veliké poradní hostině
ve slavném městě Kolomně u vojvody
Veljaminova Mikuly Vasiljiče.

Zajisté že známo je nám, bratři milí,
že tam u bystrého Donu zlý car Mamaj
vstoupil na zem ruskou a teď k nám se chystá
na zemi záleskou, která je mu nejbliž.
Pojďme, bratři, tamo do půlnočních krajů,
do podílu Jafetova, syna Noe,
ze kterého zrodila se přeslavná Rus.
Povystupme na kyjevské na pahorky,
pohlédněme na slovutnou řeku Něpru,
rozhlédněme se po celé ruské zemi,
odtud potom do východních krajů Séma,
druhého to syna praotce Noema,
od kterého pocházejí Mongolové,
pohani a Tataři a basurmani.

Pohani tenkrát na Kajále řece
přemohli rod Jafetův, když porazili
knížete Igora Svatoslavoviče.

Od té doby ruská země není už veselá,
od té bitvy na nešťastné řece Kalce
až do tohoto pobití Mamajova
zármutek a hoře pokryly ji celou,
aby vzpomínala v pláči na své syny.
Knížata a bojaři a smělí lidé
opustili domy své a bohatství svá,
ženy své a děti, i dobytek všechen,
rovněž čest a slávu na světě nabytou,
aby položili směle svoje hlavy
za tu zemi ruskou, za víru křesťanskou.

Nejdřív vylíčil jsem žalost ruské země,
následky též její, jak je v knihách psáno.
Nyní budu líčit zase utrpení,
ale také slávu velkého knížete
moskevského Dmitrije Ivanoviče
a knížete Vladimíra Andrejiče.
Sejděme se, bratři, přátelé a všichni
ruští synové, a dejme slovo k slovu,
abychom zas rozveselili zem ruskou,
smutek pak odnesli do krajin východních
na Sémovo plémě tak, že připravíme
porážku zlou pohanskému Mamajovi —
ale velkému knížeti Dmitrejovi

a knížeti Vladimíru Andrejiči
připravíme slávu! — Aj, pějme tu píseň!

Neboť máme, bratři, začít vypravovat
jinačími slovy v pověstech pochvalných
o výpravě slavné velkého knížete
Dimitrije Ivanoviče chrabrého,
bratrance též jeho, knížete ruského
Vladimíra Andrejeviče Serpučovského,
pravníků to svatého knížete, kdysi
Velikého Vladimíra Kyjevského.
Začít máme vypravovat podle dějů,
jak se udály, a podle skutečnosti.
Dříve projdem v myslí všechny ruské země,
vzpomeneme také počátečních časů,
vzpomeneme s chválou proroka Bojana,
věhlasného pěvce ve městě Kyjevě.
Neboť vznešený ten Bojan, pokládaje
mistrné své prsty na živoucí struny,
pověsti zpíval o knížatech ruských:
o prvním velikém knížeti kyjevském,
o Igoru Rurikovičovi ruském,
o velkém knížeti Vladimíru Svatém
Svatoslavičovi a o jeho synu,
o velkém knížeti Jaroslavovi.

Zazpíváme i my pochvalnou svou píseň,
oslavíme slovy zpěvnými jak Bojan

také tohoto knížete velkého
Dimitrije Ivaniče Moskevského
a knížete Vladimíra Andrejiče,
pravnuka těch knížat, za nichž kvetla chrabrost,
láska k zemi ruské a křesťanské víře.
Neboť tento kníže veliký Dimitrij
a bratranec jeho Vladimír Andrejič,
když svůj rozum přepásali odvahou svou
a svá srdce posílili srdnatostí,
naplněni jsouce tak bojovným duchem,
zřídili si chrabrá vojska v ruské zemi,
vzpomínajíce na slávu děda svého,
Velikého Vladimíra Kyjevského.

Ó ptáčku skřivánku, radosti krásných dnů!
Zalet rychlým letem pod modrá nebesa,
podívej se k Moskvě, hradu přesilnému,
a zazpívej slávu velkému knížeti
Dimitriji Ivaniči Moskevskému
a knížeti Vladimíru Andrejiči!
Nechť bouře zanese sokoly daleko
ze záleské země v Pole polovecká!

Koně nedočkavě ržou na řece Moskvě,
zvěst zaznívá po veškeré zemi ruské.
Tuří rohy troubí ve městě Kolomně
a do bubnů bijí v městě Serpučově:
prapory už vlají na velikém Donu.

Zvoní zvony na věč v Novgorodě Velkém,
muži novgorodští, ztrativše rozvahu,
u svaté Žofie stojí na sněmišti,
žalující: „My už, bratři, nepřijdem včas
na pomoc Dmitreji Ivanovičovi!“

Přiletěli orli od půlnoční strany.
Nepřiletěli to orli od půlnoci,
ale všechna ruská knížata se sjela
k velkému ke knížeti Dmitrijovi,
ke knížeti Andrejiči Vladimíru,
říkající oběma taková slova:
„Pane Dimitriji, kníže náš veliký,
pohanští Tataři na naše jdou pole
a dědiny naše už nám zabírají,
stojí mezi řekami Donem a Dněprem,
stojí oni na říčce, na Krásné Meči.“
I my, pane, půjdem za bystrou Don řeku,
způsobíme u národů podivení:
starým dáme slávu a památku mladým,
tam též sílu hrdinů svých vyzkoušíme
pro zemi, pro ruskou, pro víru křesťanskou.

Tehdy řek jim kníže veliký Dimitrij:
„Bratři moji a všechna knížata ruská!
Pocházíme všichni z jediné rodiny
velkého knížete Vladimíra Kyjevského.
Nejsme narozeni, by nám křivdu činil

bělozor ni sokol, ani černý havran,
ani pohanský pes, ukrutný chán Mamaj!“

Ó slavičku chytrý, přelétavý ptáčku!
Ty jsi doved kloketem svým vyvolati
z té litevské země dva statečné bratry
Olgerdoviče: Ondřeje Polockého,
bratra jeho Dimitrije Trubčevského
a Dimitra Michailiče Volyňského.
Neboť tito synové jsou přeudatní,
v době vojny smělí jako sokolové,
věhlasní jsou oni velitelé pluků,
při troubení povití, hýčkání v přilbách,
koncem kopí krmeni v litevské zemi.

Řekl Ondřej Olgerdovič bratru svému:
„Dva jsme bratři a synové Olgerdovi,
tedy jsme též vnukové Jedimantovi,
pravnuci pak bojovníka Skolomenda.
Zavoláme všechny své litevské bratry,
pány smělé Litvy, chrabré odvážlivce,
sami sedneme pak na své rychlé koně
a se podíváme na Don, řeku bystrou,
naberem si, bratře, přilbou vodu z Donu,
zkusíme své meče o přilby tatarské
a německá kopí o brň basurmanskou!“

Jeho bratr Dmitrej jemu odpověděl:
„Bratře Ondřeji, života nelitujme
pro svou ruskou zemi, pro víru křesťanskou,
pro bezprávi učiněné velikému
knížeti Dmitriji Ivanovičovi!
Neb už, bratře, hlučí hluk a hrom burácí
ve městě kamenném, v slavném městě Moskvě.
To však, bratře, hluk nehlučí a hrom nehřmí —
hlučí silné vojsko velkého knížete
Dimitrije Ivaniče Moskevského,
hřmí to ruští hrdinové meči svými,
zlatými pancíři, červenými štíty.
Sedlej, bratře Ondřeji, své rychlé koně,
moji hotovi jsou, dříve osedláni.
Vyjedme již, bratře, na široké pole
a pohledme na své pluky, kolik jich je!“
Zavály již silné větry zpoza moře
do ústí řek Něpra a bystrého Donu,
přivalily velké mraky na zem ruskou,
z těch pak vystoupila krvavá záplava,
v temných mracích míhají se modré blesky.
Bude hluk a hřmot a hrom a rachot velký
na říčce Něprjadvě u Donu bystrého,
krev poteče tam na poli Kulikově,
budou padat lidská těla na Něprjadvě.
Od Donu až k Dněpru zaskřípaly vozy,
valí se Tataři již do ruské země.

Přiběhli ti šerí vlci od ústí řek,
zastavili se až na říčce, na Meči,
chystají se k vpádu do záleské země.
Nebyli to šerí vlci ani černí ptáci,
ale byli to pohanští Tataři,
chtějí oni projít, plence zem ruskou.

Tehdy husy na té řece zakejhaly,
zapleskaly křídly labutě na Meči.
To však ani sivé nekejhaly husy,
ani labutě to křídly nepleskaly,
ale pohanský car Mamaj tudy táhl
a svá hrozná vojska vedl na zem ruskou.
Na porážku Rusů čeká ptactvo dravé,
na svých křídlech létají až pod oblaka,
vrány kráčou, kavky hovoří řeč svoji,
orli klapou zobci, vlci hrozně vyjí,
lišky štěkají, na kosti čekajíce.
Ruská země, ty však dosud jsi rozvážná,
jako bývalas za cara Šalomouna!

Tehdáž sokolové, bělozoři draví,
mnoho bělojezerských jestřábů vzlétlo
ze svých zlatých posad pro lovicí ptáky
v kamenném tom městě Moskvě a letěli
pod oblaka siná, pocinkávajíce
stříbrnými zvonky nad bystrým nad Donem;
chtějí udeřiti na přemnohá hejna

labutí a hus — tak ruští bohatýři
udeřiti chtějí na veliká vojska
toho pohanského psa Mamaje cara.
Tehdy velký kníže vstoupil v zlaté třmeny
a chopil se meče svého pravou rukou.
Slunce na východě jasně jemu svítí,
cestu ukazujíc, věští úspěch boje:
svatí Gleb a Boris za něj orodují.

Co to slyším šumět, co to slyším hlučet
z velké dálky časně ráno za svítání?
Kníže Vladimír Andrejič řadí pluky,
rozestavuje a vede dále k Donu.
Bratru svému řekl: „Kníže Dimitriji,
nepovoluj Tatarům, veliký kníže!
Neboť oni útočí na naše pole,
všeho vojska našeho se chtějí zmocnit!“

Řekl velký kníže Dmitrej Ivanovič:
„Bratře, kníže Vladimíre Andrejiči!
Sami jeden druhému jsme jako bratři,
dobré vojevody máme vyvolené,
družinu svou každý dokonale známe,
máme všichni pod sebou své rychlé koně,
na sobě pak pancíře své pozlacené,
přilby čerkeské jsou a moskevské štíty,
píky máme z Němec a z Janova kopí,
meče ocelové, modře zakalené,

cesty jsou nám známy, přívozy zdělány —
přesto chtějí mocně vojínové věrní
položiti hlavy za křesťanskou víru.
Praporce již plápolají, hledající
sobě cti a slovného jména v boji.“

Tehdáž už ti sokolové, bělozoři
a ti bělojezerští jestřábi rychle
za Don přelétli a udeřili
na ta mnohá hejna labutí a husí.
Takto narazili též synové ruští
na ty mocné voje tatarského vojska,
zaskřípali ocelovými píkami
o pancíře tatarské a zařinčeli
meči kalenými o přílby pohanské
na nepřjradském slavném poli Kulikově.

Černá země byla kostmi tatarskými
poseta a zkrvavena pod kopyty.
Silné pluky srazily se dohromady,
vyšlapaly cesty po horách a luzích,
jezera a řeky brodem zakalily:
rozhlásil se zázrak ten po ruské zemi,
slyšet mají o něm všechny rodné kraje.
Roznesla se sláva ta do cizích zemí:
do Vrat Železných u moře Chvalinského,
k Čeremisům, Čechům, Lechům; a od Volhy
k Římovu a Kafě, městu Janovanů,

po moři až ke Trnovu bulharskému,
odtud pak až k Cařihradu šla ta sláva —
že Rus veliká Mamaje porazila
na nepřjradském slavném poli Kulikově!

Jako silné mraky srazily se vjedno,
svítily v nich blesky, hromy silně hřměly —
tak se také ruští synové sráželi
s tatarskými pohany a mstili křivdu,
tak blýskali pozlacenými pancíři,
tak též hřměli meči o přílby tatarské.
Tak se bili od rána až do poledne,
v sobotu, v den Narození Matky Boží.

Neryčeli tuři na tom poli Kulikově,
poraženi jsouce u Donu velkého,
ale zaúpěla to knížata ruská,
bojaři a vojvodové bělozerští,
vojínové chrabří knížete velkého,
posekaní od těch pohanských Tatarů:
chrabrý Semjonovič Feodor Morozov,
vladiměřský vojvoda Timofej Volujevič,
Semjon Michailovič, Michal Ivanovič,
Míkula též Vasiljevič Veljaminov,
statečný ten vojevoda kolomenský,
vojvoda perejaslavský Ondřej Serkizovič,
ještě jiní mnozí z knížecí družiny
leží posekáni na břehu u Donu.

Mnicha Peresvěta, brjanského bojara,
přivedli tam také na úmrtní místo.
Řekl Peresvět, mnich, velkému knížeti:
„Lépe by nám bylo, kdyby nás pobili,
nežli padnout pohanům těm do zajetí.“
Peresvět na sivém koni poskakoval,
hvízdodem bojiště celé přehrazoval,
pancířem svým pozlaceným všecek záře.
Při tom říkal: „Jak je, bratře, velmi dobře,
že tu nyní staří mohou omládnouti,
že tu mladý slávy dobyti si může,
statečný pak ramena svá vyzkoušeti!“
Tehdáž pravil mu Oslebja, bratr jeho:
„Bratře Peresvěte, ale já už vidím
na tom statečném tvém těle těžké rány,
tvoji hlavu letět na zelenou trávu,
Jakuba pak, syna svého, vidím ležet
v trávě zelené na poli Kulikově
za křesťanskou víru, za křivdu velkého
knížete Dimitrije Ivanoviče.“

V té době na Donu, po rjazaňské zemi
oráči a pastýři nehalekali,
ale jenom černé vrány krákoraly,
nad mrtvolami jen kukačky kukaly.
Byloť žalostné a hrozné pohleděti,
jak je tráva lidskou krví zalévána,
jak se stromy smutkem naklonily k zemi.

Zazpívali ptáci žalostivé písně,
zaplakaly všechny kněžny, vojvodkyně
a bojarky, ženy těch pobitých mužů.
Marja Dmitrijevna, Mikulova žena,
ráno plakala na břehu řeky Moskvy,
bědujíc na hradbách: „Done, řeko bystrá,
prorazilas skalami a tečeš dolů
v zemi poloveckou, přihoupej na vlnách
ke mně pána mého Mikulu Vasiljeviče!“

Feodosja, žena Timofeje Volujiče,
takto plakala, bědujíc: „Zapadlo už
moje veselí ve slavném městě Moskvě,
nespatřím již, smutná, nikdy v životě svém
pána svého Timofeje Volujiče!“

Marja, žena Ondřejova, a Okseňa,
žena Michailova, zaplakaly také:
„Hle, už oběma nám slunečko zapadlo
v slavném městě Moskvě. Přilétly k nám z dále
přežalostné zvěsti nesoucí nám hoře.“
Tam na poli Kulikově sestoupili
udatní Rusové se svých rychlých koní
na smrtelné lože, jak jim osud kázal.

Vzkřiklo Divo pod šavlemi tatarskými,
všem těm ruským bohatýrům pod ranami.

Tito ptáci zazpívali smutné písně
také na cimbuří ve městě Kolomně.
Nezazpívali to ptáci smutné písně,
ale ženy kolomenské zaplakaly,
na hradbách lkajíce takovými slovy:
„Moskvo, Moskvo, bystrá řeko, pročpak ty jsi
zanesla nám muže v zemi poloveckou?“
Zaúpěly: „Můžeš-li pak zahraditi,
pane, kníže velký, vesly řeku Něpru,
přilbami Don vyčerpati, Krásnou Meči
mrtvolami tatarskými zahatiti?
Zavři, velký kníže, vchod do řeky Oky,
aby už k nám pohanští psi nejezdili
a vojny naše muže nesoužili!“

S křikem přihnal se Vladimír Andrejevič
s pravé strany; kníže Bobrok Volyňský hned
s těmi svými sedmdesáti tisíci
vrh se na Mamaje, na toho pohana,
chytře na pohanské vojsko zaútočil,
svítě zlatou přilbou cestu ukazoval.
Meče kalené hřmí o tatarské přilby.
Kníže Vladimír bratrance svého chválí:
„Bratře, kníže Dimitriji, ty jsi hradba
ze železa v této zlé, nešťastné chvíli!
Neotálej, kníže, s velikými pluky,
nevěř nevěrným těm malomyslníkům,
kteří zrazují tě od přechodu za Don,

když pohané útočí na naše pole
a družinu naši chrabrou postříleli.
Vždyť je žalno, bratře, vidět krev křesťanskou!“
Bojarům svým řekl kníže Dmitrej:
„Bratři bojaři a milí vojvodové!
Děti bojarské! To ovšem tady nejsou
moskevské ty vaše sladké medoviny
a vysoká místa! Tady teprve si
dobudete postavení i svým ženám!
Starý tu omládne, mladý cti dobude!“

Tehdáž sokoli letěli přes Don bystrý.
Neletěli sokoli to přes Don bystrý,
ale kníže Dmitrej hnal se se svým vojskem,
s celým vojskem svým se přihnal k řece Donu.
Tehdy řekl: „Bratře, kníže Vladimíre,
zde vypijem určenou nám číši medu!
Zaútočme, bratře, se svým silným vojskem,
všemi svými pluky na pohanské vojsko!“

Tehdy velký kníže do pole vyrazil.
Hřmí kalené meče o přilby tatarské,
pohani si hlavy do rukou skrývají.
Vtom Tataři spěšně před knížetem couvli!
Prapory šuměly, pohané běželi!
Tehdáž ruští synové široká pole
ukrutným bojovým křikem naplnili

a přilbami zlatými je osvětili.
Neboť tur stál ustavičně v první řadě!

Kníže pluky pohanské na útěk zahnal
a začal je znamenitě pobíjeti,
až velikou hrůzu dokola rozšířil.
Knížata pohanská popadala s koní.
Mrtvoly tatarské širou step posely
a řeky se krví jejich naplnily.
Poražení pohané se rozutekli,
cestou necestou běželi ku pomoří,
skřípající zuby, drásající tváře,
bědovali: „Už se, bratři, do země své
nedostanem, děti svých už nespatriíme,
ani žen svých nikdy už nepohladíme,
jen zelenou trávu budeme líbati...
Na zem ruskou nikdy s vojskem nepůjdeme,
od těch ruských knížat daň nepožádáme.“

To už zasténala celá zem tatarská,
zármutkem a strastmi celá se pokryla.
Zašlo jejich carům vychloubání a chuť
přepadat zem ruskou: bylo po radosti!
Ruští synové pobrali jejich skvosty:
drahou výzbroj, koně, velbloudy a voly,
vína, cukr, zlatohlav a drahé látky
odvezli svým ženám. A ty ruské ženy
zacinkaly šperky z tatarského zlata!

Tehdy po ruské se zemi rozprostřelo
veselí a jáсот; z potupy pohanské
vzrostla ruská sláva. Zázrak chodil zemí!
Rozšířilo se zděšení a pokora
před velkým knížetem ruským po všech zemích!
Střilej tedy, velký kníže, po všech zemích!
Střilej, velký kníže, s chrabrou družinou svou
na pohanského Mamaja, na Tatara,
za tu zemi ruskou, za křesťanskou víru!
Pohani již svoje zbraně odhodili,
pod meč ruský svoje hlavy položili.
Trouby jejich netroubí a hlasy zmlkly.

Pohanský chán Mamaj utek od družiny,
šerým vlkem běžel až do města Kafy.
Ale z Kafy Janované říkali mu:
„Proč ty, pohanský Mamaji, přepadáváš
ruskou zemi? Nastaly teď jiné časy!
Což záleské vojsko je, jak bylo dříve?
Nemůžeš se rovnat caru Batyjovi!
Chán — car Batyj měl čtyři sta tisíc mužů,
dobýval po sobě všechny ruské země,
poplenil je od východu až na západ.
To však zemi ruskou za hřichy Bůh trestal!
A ty, care Mamaji, jsi přišel nyní
na zem ruskou s tímto vojskem: devíti jen
hordami a sedmdesáti knížaty!
A teď běžíš v devíti sám do přímoří,

neboť ani nemáš, s kým zimovat v poli.
Knížata tě ruská nějak příliš ctíla,
vojvody že s knížaty již nemáš!
Nějak příliš napili se na té trávě,
na kavylu, na tom poli Kulikově!
Běž ty od nás, Mamaji, jak ze Zálesí!“

Nám je ruská země jako nemluvnátko
milé u své matky, které máti hýčká,
nebo metlou trestá, jestliže ji zlobí,
za dobré však skutky zase mu odpouští.
Tak i Pán Bůh milostiv byl k ruským synům,
zvláště k velikému knížeti Dmitreji
Ivanovičovi a bratřenci jeho
Vladimíru Andrejeviči, knížeti,
na těch širých stepích od Donu do Něpřy.

Stanul velký kníže Dmitrej Ivanovič
se svým bratrem Vladimírem Andrejičem,
se zbylými knížaty a vojevody
nad mrtvými těly u říčky Něpřjadvy
na tom, na památném poli Kulikově:
„Hrozné a žalostné je to podívání,
milý bratře, jak křesťané leží mrtví
jako senné stohy a jak v řece Donu
samá krev jen tekla tři dni a tři noci!“

Potom řekl velký kníže Dmitrij Ivanovič:
„Spočítejte, bratři, kolik nám teď schází
vojevod a knížat a všech mladých lidí!“

Tehdy pravil Michailo Alexandrovič,
bojar moskevský, knížeti velikému:
„Gosudare, kníže náš veliký, pane
Dimitriji Ivanoviči, nám schází:
dvanáct knížat bělojezerských a třicet
novgorodských bojarů, třicet pánů
litevských a osm bojarů suzdalských,
potom třicet čtyři bojaři rostovští,
s nimi dvacet tři bojaři dimitrovští,
čtyřicet bojarů velikých moskevských,
dvacet pět statečných bojarů kostromských,
dvacet kolomenských a ugličských patnáct,
čtyřicet muromských, stejně serpuchovských,
šedesát možajských, dvacet prejaslavských,
slavných vladiměřských bojarů třicet pět,
sedmdesát rjazańských a třicet zvenigradských.
A vojinů našich posekáno bylo
od bezbožného Mamaje půl třetího
sta a tři tisíce. Ruskou zemi však Bůh
šetřil, neboť Tatarů v té bitvě padlo
nepoměrně více: nesčíslné množství!“

Tehdy velký kníže řekl nad padlými:
„Knížata, bojaři a bojarské děti!
K slávě určeno vám bylo toto místo

na tom poli Kulikově, na Něprjadvě,
na těch širých stepích od Donu až k Dněpru.
Tam jste položili svoje jasné hlavy
za ty boží chrámy, svaté monastýry,
za tu zemi ruskou, za víru křesťanskou.
Odpusťte mi, bratři, a mně požehnejte
v tomto věku i na vše budoucí časy! —

Nyní pojďme, bratře, kníže Vladimíre,
pojďme do své, do záleské země rodné,
do slavného kamenného města Moskvy,
dosedněme, bratře, každý v svém knížetství,
neb jsme cti a jména slavného dobyli!“
Pánu Bohu našemu buď věčná sláva!

ZPĚV O VÝPRAVĚ IGOROVĚ

Ke str.

25 — *Igora, syna Svatoslava, vnuka Olgova* — Igor, syn Svatoslava Olgoviče, knížete černigovského, narodil se 15. dubna 1151, stal se po smrti svého bratra Olga r. 1180 knížetem v Novgorodě Severském, vzal si r. 1184 za manželku Eufrosinu Jaroslavnu, dceru haličského knížete Jaroslava Osmomysla, syna Vladimírka Volodoroviče. Vedl již r. 1174 vojnu s Polovci. Polovci překáželi severským knížatům v obchodních stycích s jižními a východními tržišti, přepadávali obchodní výpravy a olupovali je. R. 1184 kyjevský kníže Svatoslav Vsevolodovič společně s ostatními jihoruskými knížaty se vypravil po toku Dněpru a připravil Polovcům těžkou porážku, zajav samého chána Kobjaka. Severská knížata se této vítězné výpravy neúčastnila, protože tehdy v měsíci březnu se pro náledí se svou jízdou nedostavila včas. Neúčast na vítězství těžce nesla, a proto se následujícího roku 1185 rozhodl Igor Severský pro novou výpravu bez účasti kyjevského knížete, jenž byl jeho feudálním pánem. Účelem výpravy bylo dobýt zpět kdysi jím náležející oblasti, knížetství tmutorokaňského na poloostrově Tamani, t. j. hlavně vodní cestu donskou. Řkouce podle slov letopisce: „Copak nejsme též knížata? Pojďme, dobudeme si také takové slávy!“ Igor spolu s bratrem Vsevolodem Svatoslavičem z Trubčevska, synem Vladimírem Igorovičem z Putivle — (i druhého, teprve dvanáctiletého syna Olga měl s sebou) — a synovcem Svatoslavem Olgovičem z Rylska vypravili se 23. dubna 1185 proti Polovcům. Kníže černigovský Jaroslav Vsevolodovič jim poslal na pomoc pouze několik družin Kovujů, které vedl Olstin Olexič. — (Kovujové byli hraničáři, většinou pokřtění Polovci ve službách jihoruských knížat). — Kníže nedbal na zlé

- 71 — *Moji milí bratři a pánové vzdání!* — tento dlouhý pláč Ingvara Igoroviče nad mrtvolami příbuzných přes svůj křesťanský ráz je v podstatě skvělým pohanským pláčem pohřebním, zachovaným písemně v této památce.
- 73 — *Hospodine, Bože, v tebe jsem vždy doufal!* — citát žalmu 7.
- 74 — *Agaranům a proti všem unukům z rodu Izmajlova* — Mongolové, a tedy i Tataři pocházeli podle bible od levobočka Abrahamova Izmaele z děvky Sářiny Agary, proto také Agarané.
- 75 — *Všichni byli slavní gosudaři z rodu Vladimíra Svatoslaviče Velkého, unuci velkého knížete Svatoslava Olgoviče Černigovského* — rjazaňská knížata jsou potomky Vladimíra Velkého podle jeho pravnuka Jaroslava Svatoslaviče (zemřel r. 1130), bratra Olga Svatoslaviče „Hořeslaviče“, který byl dědem Igora Svatoslaviče, hrdiny „Zpěvu o výpravě Igorově“. Tvrzení není věrohodné, jen styky rjazaňských knížat s černigovskými jsou dokázány. Snad chtěl autor úmyslně poukázat na Igora Svatoslaviče. Tato veliká chvála knížat je alegorická. Vždyť byla nesvorná a k bojarům na př. neměla důvodu být laskava, jak je vidět z osudu Fjodora Jurjeviče, ale byla reprezentanty ruského lidu a v jejich ctnostech toužil autor skladby, věrný syn vlasti, vidět štěstí svého lidu.
- 76 — *K bratřím a jich vyslancům vždy milostiví* — zde se nemyslí rodní bratři, nýbrž cizí panovníci, s kterými knížata uzavřela bratrství a posílala k nim své vyslance.
- 77 — *Kříže svaté na rameni nosovali* — neví se, zda se někdo z nich účastnil křížové výpravy do Svaté země, spíše to byl odznak plnění povinností křesťanských.
- Přijímali nesmrtelná a přecitlivě tajemství ta boží* — Největší svátost oltářní, t. j. chodili k přijímání.
- Děti carů nevěřících přijímali s láskou, s bratřimi je k vše pravoslavné obraceli* — patrně se myslí „amanati“, t. j. rukojmí z dětí vznešených rodů, které ruská knížata brala obyvatelům stepí, hlavně Polovcům, aby se zajistila před vpády těch kmenů, nebo je donutila, aby plnili mírové smlouvy. S bratřimi, t. j. s řehoňky.

- 78 — *A pan Michail Vsevolodovič Pronský nastoupil* — autor se mylí. Tento Kyr Michail Vsevolodovič zahynul již r. 1217.

ZADONŠTINA

- 79 — *Sofonije Rjazaňce* — řídkěji Sofronia. Že je autor nazván Rjazaňcem, t. j. podle svého rodiště, z toho se soudí, že Zaddonština byla napsána jinde než v Rjazani. L. A. Tvorogov předpokládá, že Sofonij byl knězem syna Dmitrije Donského, knížete Konstantina Dimitrijeviče, v letech 1407—8 v Pskově. Tento kníže byl příbuzný s Olgem Rjazaňským, proto měl kněze z Rjazaně.
- 81 — *Velký kníže Dmitrej Ivanovič z Moskvy* — je vnuk Ivana Kality, syn Ivana Ivanoviče (*1350), vládl v Moskvě v letech 1362—1389. Vítěz nad Tataři 8. září 1380 na Kulikově poli u Donu, a proto je nazván Donským.
- Serpuchovský kníže Vladimír Andrejevič* — bratranec Dmitrejův, narozený r. 1353. Město Serpuchov (od r. 1383 knížetství) leží u ústí Nary do Oky.
- Ve slavném městě Kolonně u vojvody Veljaminova Mikuly Vasiljiče* — vojvoda kolomenský Nikolaj Vasiljevič Veljaminov byl synem posledního vojenského velitele Moskvy Vasila Vasiljeviče Veljaminova. Za kulikovské bitvy velel kolomenským vojskům, která se nacházela na pravém křídle, a padl v boji.
- Car Mamaj* — velitel armádního sboru chánů Abdula a Mahomeda, vládnoucí jejich jménem částí Zlaté Hordy. R. 1379 prohlásil se Mamaj chánem a následujícího roku s ohromným vojskem 300.000 mužů, skládajícím se nejen z Tatarů a Mongolů, ale i z vojáků z řad Janovanů, kteří měli osady na Krymu, Čerkesů, Jastů a j., vytáhl na Rus.
- Pojďme, bratři, tamo do půlnočních krajů, do podílu Jafetova, syna Noe* — v bibli se říká, že po potopě světa zůstal jen Noe se svou rodinou. Jeho tři synové si rozdělili celou zemi a stali se praotci různých národů. Chám dostal Jih a je praotcem Ethiopů a všech černochů. Jafet dostal Západ a Sever a od něho pocházejí běloši. Tento názor má i Sofonij.

- Pohlédněme na slovníkou řeku Něpru — Dněpr se ve starém epose a bylinách často nazývá Dněpra i Něpra.
- Pohani a Tataři a basurmani — všechno žluté plémě — basurmani jsou moslimové, mohamedáni — pocházelo od syna Noemova Séma.
- 82 — Pohani tenkrát na Kajále řece přemohli rod Jafetův — t. j. porazili Rusy. Vzpomínka na porážku Igora Svatoslaviče 4. května 1185 od Polovců.
- A od bitvy na nešťastné řece Kalce — v bitvě na Kalce roku 1224 utrpěla ruská vojska spojená s poloveckými první porážku od Tatarů vedených chány Džebe a Subede. Sofonij počítá tatarskou nadvládu již od této bitvy. Kalka (Kalmius) teče do Azovského moře.
- Až do tohoto pobití Mamajova — do bitvy na Kulikově poli 8. září 1380.
- 83 — Pravnuka to knížete svatého kdysi, velkého Vladimíra Kyjevského — Vladimír Svatoslavič, syn Svatoslava Igoroviče, panoval v Kyjevě od r. 980 do r. 1015. Za něho bylo zavedeno na Rusi křesťanství, proto byl kanonizován a Sofonij ho nazývá svatým. Ruská knížata vytrvale zdůrazňují svoje příbuzenství s Vladimírem I.
- O Igoru Rurikovičovi ruském — Igor, muž sv. Olgy, vládl v Kyjevě jako druhý kníže vůbec od r. 912 do r. 945. Po něm vládl jeho syn Svatoslav do r. 980.
- O velkém knížeti Jaroslavovi — Jaroslav Vladimírovič Moudrý vládl v Kyjevě v letech 1019 — 54.
- 84 — Ze záleské země v Pole polovecká — záleská země je severovýchodní Rus. Polovecká step je na jihu u Černého a Azovského moře, kde se po Pečenězích r. 1061 objevili Kumáni (Polovci, Plavci), a stali se svými nájezdy Rusům metlou.
- Ve městě Kolomně — Kolomna je město na řece Moskvě blízko ústí do Oky. Bylo pevností důležitou v bojích rjažanských knížat s Tatory. R. 1380 byl tam vojvodou Mikula Veljaminov, pravá ruka knížete Dimitrije.
- V městě Serpuchově — vnuk Ivana Kality, kníže Vladimír Andrejevič, vystavěl v Serpuchově na Oce r. 1374 velkou dřevěnou pevnost na ochranu Moskvy. Serpuchovský kníže, bratranec Dimitrijův, byl jeho druhým hlavním spojencem.
- 85 — Zvoní zvony na věč v Novgorodě Velkém — Věče byla slovanská lidová shromáždění, kde se rozhodovalo o důležitých záležitostech v zemi. Věče se svolávalo zvláštním zvonom. U svaté Žofie stojí na sněmišti — ve Velkém Novgorodě scházelo se věče u chrámu svaté Žofie na náměstí, nikoli v Jaroslavově dvorci.
- Stojí oni na říčce, na Krásné Meči — řeka Krásná Meč (Krasivaja Meča, rus.) je pravý přítok Donu na jih od Kulikova pole.
- 86 — Z té litevské země dva statečné bratry Olgerdoviče: Ondřeje Polockého — Ondřej Polocký, Andrej-Vingold, syn Olgerda, velkého knížete litevského, jenž zemřel r. 1377, vládl v Polocku, když po Olgerdově smrti jeho mladší bratr Jagailo se zmocnil velkoknížecího litevského trůnu. Po porážce od Jagaila ztratil Andrej polocké knížetství, uprchl do Pskova, kde se stal knížetem se souhlasem Dmitrije Ivanoviče Moskevského. Ve spolku s ním vystoupil Ondřej Olgerdovič proti Litvě a r. 1379 dobyl Trubčevska a Starodubu, načež se účastnil kulikovské bitvy jako velitel „pravé ruky“, t. j. pravého křídla.
- Bratra jeho Dimitrije Trubčevského — Dmitrej Olgerdovič, kníže trubčevský, když vojska velkého knížete r. 1379 obsadila Trubčevsk, vzdal se s rodinou a bojary, odjel do Moskvy, byl přijat Dmitrejem Ivanovičem do služby a dostal Perejaslav. S bratrem Ondřejem bojoval na Kulikovském poli jako velitel levého křídla, které však Tataři prorazili. A Dimitra Michailoviče Volyňského — kníže Dmitrej Michajlovič Volyňský - Bobrok, moskevský vojvoda, za Dimitra Ivanoviče se vystěhoval z Volyně. V kulikovské bitvě velel s knížetem serpuchovským Vladimírem Andrejevičem záložnímu pluku, který rozhodl vítězství ve prospěch Rusů. Za ženu měl sestru velkého knížete Annu.
- Tedy jsme též vnukové Jedimantovi — Ondřej a Dmitrej Olgerdoviči byli po otci vnukové velkého knížete litevského

- Gedimína - „Jedimanta“, který vládl od r. 1315 do 1339. Pravnuci pak bojovníka Skolomenda. — Skoldimer, Skold byl podle tradice otcem Gedimína. Byl to bojovník litevský ze „vznešeného rodu“.
- 87 — *Na tom poli Kulikově* — Kulikovo pole je krajina mezi prameny Donu a pravými jeho přítoky, říčkami Něprjadvou a Rychetkou, prorytá stržemi a roklinami, kterými kdysi protékaly říčky. Po březích všech těch říček rostly husté lesy. V jednom z těch lesů, který byl na levém křídle ruských vojsk — v Zelené Doubravě — (název se zachoval dosud) byl ukryt záložní pluk, který rozhodl bitvu ve prospěch Rusů, když nastoupil na místo proraženého levého křídla.
- 90 — *Do Vrat Železných u moře Chvalinského* — Derbent, město na západním pobřeží Kaspického moře. Turecké jméno města, které chránilo Zakavkazí, je Demir Kapy — Železná Vrata.
K Římovu a Kafě — Římov, nynější město Romny na Ukrajině, Kafa byla Theodosia, Feodosije, město na Krymu, které patřilo ve XIV. stol. Janovanům.
- 91 — *Po moři ke Trnovu bulharskému* — t. j. k hlavnímu městu bulharské říše na Balkáně, které r. 1393 dobyli Turci. *Tak se bili od rána až do poledne, v sobotu, v den Narození Matky Boží* — bitva na Kulikově poli byla svedena 8. září r. 1380. Tyto dva verše jsou z Undolského rukopisu. *Semjonovič Feodor Morozov* — bratr Lva Mazyreva, který také padl na Kulikově poli.
Timofej Volujevič — vojvoda vladiměřského pluku.
Ondřej Serkizovič — vojvoda perejaslavského pluku, syn vystěhovaného z Hordy careviče Serkize, který přešel do služby velkého knížete.
- 92 — *Mnícha Peresvěta, brjanského bojara* — bývalý bojar z města Brjanska, později mnich Troicko-Sergejevského kláštera, vypraven byl do boje s velkým knížetem a padl na Kulikově poli.
Tehdáž pravil mu Oslebja, bratr jeho — t. j. bratr řeholní,
- neboť Oslebja byl také mnichem Troicko-Sergejevského kláštera, a padl také v boji.
- 93 — *Jakuba pak, syna svého vidím také ležet* — syn Oslebjův, Jakub Oslebětín, je v seznamu padlých na Kulikově poli. V „Pověsti o Mamajově porážce“ jmenuje se Jakov Oslebětov mezi silnými ozbrojenci, kteří jsou posíláni před vojskem na stráž.
Vzkřiklo Divo — Divo je zlá mythologická bytost. Ze všech pohanských prvků, obsažených ve „Zpěvu o výpravě Igorově“, dochovalo se v „Zádonštině“ jen toto Divo.
- 94 — *Nevěř nevěrným těm malomyslníkům, kteří zrazují tě od přechodu za Don* — zmínka o malomyslnících snad se vztahuje na vojvody, kteří dříve protestovali proti přepravě vojsk přes Don. Letopis vypravuje o těchto sporech. Je možné, že podobné váhání vzniklo také po pádu levého křídla, než se účastnil boje záložní pluk.
- 95 — *Tady teprve si dobudete postavení i svým ženám!* — spravedlivá výtka velkého knížete moskevským bojarům pro jejich panovačnost a požívačnost.
- 96 — *Neboť tur stál ustavičně v první řadě* — velký kníže, jedoucí v čele vojska, se tu přirovnává k turovi.
- 97 — *Nemůže se rovnat caru Batyjovi!* — chán Batyj, syn chána Džučí, vedl výpravu Tatarů do východní Evropy r. 1236. Později, 21. prosince 1237, vyvrátil Rjazaň.
- 98 — *Nějak příliš napili se na té trávě* — ve staroruské epice obvyklé přirovnání bitvy k svatební hostině.
- 99 — *Knížata, bojaři a bojarské děti!* — oslovují se tu tři feudální vrstvy ruského obyvatelstva. Bojarské děti byla nižší šlechta.